

**ӘЛЕМДІК ФИЛОСОФИЯНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ,
АДАМ, ОНЫҢ САНАСЫ МЕН АДАМГЕРШІЛІГІНІҢ ДАМУЫ**

III Халықаралық ғылыми-теориялық конференция

Материалдары

2018 жылдың 16-17 ақпаны

I том

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ МИРОВОЙ ФИЛОСОФИИ,
РАЗВИТИЕ ЧЕЛОВЕКА, ЕГО СОЗНАНИЯ, НРАВСТВЕННОСТИ**

Материалы

III Международной научно-теоретической конференции

16-17 февраля 2018 года

Том I

**ACTUAL PROBLEMS OF WORLD PHILOSOPHY,
DEVELOPMENT OF HUMAN, HIS CONSCIOUSNESS,
AND MORALITY**

Proceedings

of the III International Scientific-Theoretical Conference

February 16-17, 2018

Volume I

Астана/Astana

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
РҒА ФИЛОСОФИЯ ИНСТИТУТЫ
ҚР БҒМ ҒК ФИЛОСОФИЯ, САЯСАТТАНУ ЖӘНЕ ДІНТАНУ ИНСТИТУТЫ
М.В. ЛОМОНОСОВ АТЫНДАҒЫ ММУ ҚАЗАҚСТАН ФИЛИАЛЫ

**ӘЛЕМДІК ФИЛОСОФИЯНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ,
АДАМ, ОНЫҢ САНАСЫ МЕН АДАМГЕРШІЛІГІНІҢ ДАМУЫ**

**III Халықаралық ғылыми-теориялық конференция
Материалдары**

2018 жылдың 16 - 17 ақпаны

I том

Астана, 2018

Редакциялық кеңес

Е.Б. Сыдықов, Д. Қамзабекұлы, Ғарифолла Есім,
Г.А. Адаева, С.А. Арыстамбаева, М.М. Бозжігітова,
К.А. Медеуова, Д.Т. Толғамбаева

Ә 43 Әлемдік философияның өзекті мәселелері, адам, оның санасы мен адамгершілігінің дамуы: III Халықаралық ғылыми-теориялық конференциясының материалдары (2018 жылдың 16-17 ақпаны, Астана, Қазақстан) 2 томдық. – Астана: Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ баспасы, 2018. –218 б.

ISBN 978-9965-31-976-1

Жинаққа Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясының академигі, Қазақ КСР ғылым және техника саласы бойынша Мемлекеттік сыйлығының, «Звезда Содружества» мемлекетаралық сыйлығының, ҚР тұңғыш президентінің Мемлекеттік бейбітшілік және рухани келісім сыйлығының, Халықаралық «Древо жизни» сыйлығының лауреаты, Шоқан Уәлиханов атындағы Мемлекеттік сыйлықтың тұңғыш лауреаты Жабайхан Мүбәрақұлы Әбділдиннің 85 жылдық мерейтойына арналған «Әлемдік философияның өзекті мәселелері, адам, оның санасы мен адамгершілігінің дамуы» атты III халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдары енген.

Конференция шеңберінде «Философия тарихы, таным теориясы мен ғылым әдіснамасының өзекті мәселелері», «Қазіргі әлемдегі адам және адамгершілік мәселесі», «Ж.М.Әбділдин және диалектикалық логика мен таным теориясы, адам мен адамгершілік мәселелерінің талдануы» секциялары жұмыс жасады.

Қазіргі философияның өзекті мәселелері мен ҚР ҰҒА академигі Жабайхан Мүбәрақұлы Әбділдиннің шығармашылығына қызығушылық танытқан қауымға арналады.

Жарияланып отырған материалдар автор редакциялауымен берілген.

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Л.Н. ГУМИЛЕВА
ИНСТИТУТ ФИЛОСОФИИ РАН
ИНСТИТУТ ФИЛОСОФИИ, ПОЛИТОЛОГИИ И РЕЛИГИОВЕДЕНИЯ КН МОН РК
КАЗАХСТАНСКИЙ ФИЛИАЛ МГУ ИМЕНИ М.В. ЛОМОНОСОВА

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ МИРОВОЙ ФИЛОСОФИИ,
РАЗВИТИЕ ЧЕЛОВЕКА, ЕГО СОЗНАНИЯ, ПРАВСТВЕННОСТИ**

**Материалы III Международной научно-теоретической
конференции**

16-17 февраля 2018 года

Том I

Астана, 2018

УДК 1/14
ББК 87.0
А 43

Редакционный совет

Е.Б. Сыдыков, Д. Камзабекұлы, Ғарифолла Есім,
Г.А. Адаева, С.А. Арыстамбаева, М.М. Бозжигитова,
К.А. Медеуова, Д.Т. Толгамбаева

А 43 Актуальные проблемы мировой философии, развитие человека, его сознания, нравственности: Мат-лы III Междунар. науч.-теорет. конф. (16-17 февраля 2018 г., Астана, Казахстан) в 2-х тт. – Астана: изд-во ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, 2018. –218 с.
Т.1

ISBN 978-9965-31-976-1

В сборнике представлены материалы III Международной научно-теоретической конференции «Актуальные проблемы мировой философии, развитие человека, его сознания, нравственности», посвященной 85-летию академика НАН РК Жабайхана Мубаракovichа Абдильдина, Лауреата Государственной премии Каз ССР в области науки и техники, Межгосударственной премии «Звезда Содружества», Президентской премии мира и духовного согласия, Российской премии «Древо жизни», Лауреата первой премии имени Ч.Ч. Валиханова.

В рамках конференции работали секции: «История философии, актуальные проблемы теории познания и методологии науки», «Проблема человека и нравственности в современном мире», «Академик Ж.М. Абдильдин и разработка проблем диалектической логики, теории познания, человека и нравственности».

Адресовано всем интересующимся актуальными проблемами современной философии и творчеством академика НАН РК Жабайхана Мубаракovichа Абдильдина.

Публикуемые материалы представлены в авторской редакции.

УДК 1/14
ББК 87.0

ISBN 978-9965-31-976-1
ISBN 978-9965-31-975-4

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY
INSTITUTE OF PHILOSOPHY OF THE RAS
INSTITUTE OF PHILOSOPHY, POLITICAL SCIENCE AND RELIGION
OF THE CS MES RK
KAZAKHSTAN BRANCH OF THE M.V. LOMONOSOV MSU

**ACTUAL PROBLEMS OF WORLD PHILOSOPHY, DEVELOPMENT
OF HUMAN, HIS CONSCIOUSNESS, AND MORALITY**

Proceedings of the III International Scientific-Theoretical Conference

February 16-17, 2018

Volume I

Astana, 2018

UDC1/14
LBC 87,0
A 43

Editorial Council

E.B. Sydykov, D. Kamzabekuly, Farifolla Yesim,
G.A. Adaeva, S.A. Arystambaeva, M.M. Bozzhigitova,
K.A. Medeuova, D.T. Tolgambaeva

A43 Actual problems of world philosophy, human development, his consciousness and morality: Proceedings of the III International Scientific-Theoretical Conference (February 16-17, 2018, Astana, Kazakhstan) in 2 volumes. – Astana: L.N. Gumilyov ENU Publishing Office, 2018–218 p.

ISBN 978-9965-31-976-1

The collection contains Proceedings of the III International Scientific-Theoretical Conference "Actual Problems of World Philosophy, Development of Human, His Consciousness, and Morality", dedicated to the 85th anniversary of Zhabaykhan Mubarakovich Abdildin, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, the Laureate of the Kazakh SSR State Prize in the field of science and technology, the Commonwealth Star Interstate Prize, the President's Peace and Spiritual Consent Prize, Russia's the Tree of Life Prize, and Shokan Ualikhanov's First Prize.

There were sections within the framework of the conference: "History of philosophy, actual problems of the theory of knowledge and methodology of science", "The problem of man and morality in the contemporary world", "Academician Zh. Abdildin and the development of the problems of dialectical logic, the theory of knowledge, man and morality".

It is addressed to all interested in the actual problems of contemporary philosophy and creativity of Zhabaykhan Mubarakovich Abdildin, Academician of the NAS RK

The published materials are presented in the author's edition.

UDC1/14
LBC 87,0

ISBN 978-9965-31-976-1
ISBN 978-9965-31-975-4

Список источников

1. Поппер К. Открытое общество и его враги. Т. 1: Чары Платона. Пер. с англ. под ред. В. Н. Садовского. – М.: Феникс, Международный фонд «Культурная инициатива», 1992. – 448 с.
2. Барт Р. Смерть автора. Избранные работы: Семиотика. Поэтика. - М., 1994 - С. 384-391 с.
3. Фуко М. Надзирать и наказывать. Рождение тюрьмы. М.: «Ad Marginem», 1999. – 480с.
4. Гоббс Т. Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского. https://www.civisbook.ru/files/File/Gobbs_Leviafan.pdf;
5. Ницше Ф. Так говорил Заратустра. Книга для всех и ни для кого. М.: АСТ, 2015 – 416 с.

ДӘСТҮР ФИЛОСОФИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕ

Рахимжанова С.Қ.

Астана қ.,rahimzhanova.82@mail

Дәстүр-тарихи қалыптасқан, ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып отыратын, ұлттың дүниеге көзқарасынан, өмір сүру болмысынан, тұрмыс-тіршілігінен, ата-бабаларымыздың өмір тәжірибесінен, яғни бүгінгі түсінікпен айтсақ, уақыттың өзі бекітіп, ұлттың бойында ұзақ уақыт сақталған мұрасы [1]. Дәстүрді философиялық ұғым ретінде қарастырудың себебі-дәстүр ұғымының-адам өмірімен, дүниеге деген көзқарасымен, дүниетанымымен, адами болмысымен байланысты құндылық екендігі. Дәстүрдегі барлық құндылықтар адам өміріне қатысты туындаған. Философиядағы ең негізгі мәселе-адам және оның әлемдегі орны емеспе? Міне, дәстүрмен философия ұғымдарын жақындастыратын ортақ нәрсе-адам мәселесі. Философия тарихындағы ойшылдардың дүниетанымында «дәстүр» категориясына барынша жақын ұғымдар ретінде «салт», «әдет-ғұрып», «жоралғы», «рәсім» ұғымдары қарастырылады. Ал, осы ұғымдардың барлығы да, сайып келгенде дәстүрдің үлгісіне сәйкес келеді және олар дәстүр ұғымын сипаттау кезінде ойшылдардың шығармаларында жиі қолданылады. Салт әр ұлттың, діні мен сеніміне, тұрмыс-тіршілігіне ұлттық құрлым ерекшелігіне сәйкес ғасырлар бойы жинақталып, өмірдің өзі туғызған ғұрыптар тұғырының негізі. Ол ұлт үшін өмір, қоғам заңы болып негізделіп, сана, тағылым, тәрбие, тіршілік ережесі ретінде ел зердесіне рухани байлық-өнеге тәжірибесін құраған. Бұл талаптар мен ережелерді халық бұлжытпай орындаумен бірге оны құрметтемеген, сақтамаған адамдарды сол заң негізінде жазалап та отырған [2]. Алайда салт дегеніміздің тіршілігінде (отбасынан бастап қоғамдық өмірдегі қатынаста) жиі өзі – адам өмірінің күнделікті қолданылатын мінез-құлық, қарым-қатынас ережелері мен жол-жора, рәсім, заңдарының жиынтығы. Ол жеке адам өмірінде еңбек, іс-әрекет, адамгершілік, құқық, діни ережелермен байланысты көрініс береді де біртіндеп ауыл-аймақ, ру-тайпаға ортақ рәсімге айналады. Салт-халықтар кәсібіне, сенімге, тіршілікке байланысты әдет-ғұрып дәстүр. Ол ұрпақтан-ұрпаққа ауысып отырады. Әдет –ғұрып белгілі бір қоғамдық-әлеуметтік ортада пайда болып, оның мүшелерінің мінез-құлқының, тұрмыс-тіршілігінің бұлжылмас қағидаларына айналған жөн-жосық, жол-жоралғы [2, 161б]. Әдет-ғұрыптар адамның мінез тіршілігіне байланысты қанға сіңген қылықтарды білдіреді. Адамдарға үйреншікті болған, әдеттегі іс-әрекет, үрдістерді әдет-ғұрып деп атайды. Әдет-ғұрып адамдар арасында көп қайталанатындықтан дағдыға айналған істер дегенді білдіреді. Әдет және ғұрып сөздерінің мағынасы бір десе болады. Философиялық тұрғыдан қарастырсақ, «дәстүр» ұғымының мағынасы «әдет-ғұрып», «жоралғы», «рәсім» ұғымдарымен салыстырғанда анағұрлым кең болып табылмақ. «Дәстүр» ұғымы философиялық ойлау тарихында қоғам өмірінің рухани салаларының бірі ретінде айқындала отырып, адамның өмірімен байланысты құндылық ретінде дәлелденеді. Дәстүр ұғымын философиялық мәселе ретінде таныған ойшылдардың бірі – И.Г Гердер. Иоганн Готфрид Гердер өзінің «Адамзат тарихы философиясына арналған идеялар» атты еңбегінде «дәстүр» ұғымын алғашқы рет философиялық категория ретінде қарастырды [3]. Ойшыл осы

еңбегінде дәстүрді адамның дүниеге қатынасынан туған құндылық ретінде таниды. Адам бар жерде дәстүр бар. Дәстүр адамның дүниеге деген көзқарасынан, өмір тәжірибесінен, іс-әрекетінен туындаған рухани құндылық ретінде таниды. Ежелгі Қытай философиясында дәстүр мәселесінің адамзат өміріндегі орны туралы Конфуций өзінің Лунь Юй еңбегінде қарастырады. Ойшыл өз дүниетанымында ең бірінші дәстүр ұғымының адам өмірінде тәрбиелік қызметінің орны айрықша екендігін ұғындырады. Дәстүр халықтың өмірлік бағдары, рухани болмысы, дүниетанымы, ұлттық ойлау болмысы ретінде анықтайды. Халқымыздың ғасырлар бойы қастерлеп келген игі дәстүрлеріне ізгі ниетпен қарау, оның пайдалы тәрбиелік жақтарын күнделікті өмірде қолдану, ұлт дамуының негізгі көзі ретінде таниды. Бірақ қоғамдық ортаның дамуына жаңашылдық қажет, ескілікті маңызы жойылған уақыттада ұстап тұруға болмайтындығында ескертеді. Жаңа қоғамдық қатынастарға қайшы келетіндері жойылып, салт-дәстүрлердің өмірге қажеттілері ғана жаңа жағдайда ілгері дамиды деп анықтайды. Антика философиясында Аристотельдің пікірі бойынша, мемлекеттің тарихи болмысына үш фактор әсер етеді: тағдыр, табиғат және заңдар(салт). Қоғамдық өмірді тек қана заң реттеуі тиіс. Заң мен салт Аристотельдің пікірі бойынша өте жиі сәйкеседі, заң салтты «сіңіріп алады», (жұтып жібереді): «Ертеде Македонияда бір де бір жауды өлтірмеген адамға нөқта кигізілетін болады деген заң болған. Мұндай адамға скифтер де мереке кезінде көпшілікпен бірге дәм татуға рұқсат бермеген... Осындай тыйымдар өзгелерде де өте көп, олар кейде заңмен белгіленеді, кейде олар әдет-ғұрыптарға, салттарға байланысты болғандықтан қасиетті деп қабылданады» [4].

Ежелгі Грекия полистерінде, заманауи тұрғыдан қарағанда, қоғамдық өмірдің шамадан тыс заңнамалық реттелуін байқаймыз. Ежелгі Грек дүниетанымында дәстүр қоғамды, адамдардың арасындағы қарым-қатынастарды реттейтін заңмен сәйкестендірілген құндылық ретінде қарастырылады. Философия тарихында М.Вебер өз еңбектерінде дәстүрді белгілі бір әлеуметтік ортаның «қалыптасқан мінез-құлқы» ретінде дағдыланған стереотиптерімен байланыстырады [5]. М.Вебердің дүниетанымында дәстүр қоғамдағы адамдардың іс-әрекетін зерттейтін нормалар жиынтығы ретінде қарастырады.

Философия ойлау тарихында дәстүр мәселесінің адамзат өміріндегі орны айрықша құндылық ретінде қарастырады. Ойшылдардың дүниетанымында адам бар жерде дәстүр бар, ол адамның өмір сүру барысында қалыптастырған іс-әрекет жемісі ретінде таниды.

Қазақ дүниетанымында дәстүр мәселесінің орны айрықша. Дәстүр мәселесі қазақ халқының мақал-мәтелдерінде, халық ауыз әңгімелерінде, жыраулар дүниетанымын да, Ыбырай, Абай, Шәкәрім секілді ойшылдарымыздың еңбектерінде айрықша орын алған. Қазақ дүние-танымында дәстүр адамның бойына көптеген тәрбиелік құндылықтарды қалыптастырады, олар: ізгілік, қайырымдылық, рахымдылық, ақылдылық, әділдік, қанағатшылдық, кішіпейілділік, дербестілік, жауапкершілік, намысқойлылық, адамшылық, кісілік. Дәстүр философиялық мәні, оның жалпы адамзат өміріндегі алатын орны айрықша. Дәстүр әр ұлт пен ұлыстың өмір сүру болмысымен, ойлау сипатымен, дүниетанымымен байланысты құндылық болғандықтан, сол мемлекет дамуының негізгі көзі болып табылады. Қазіргі таңдағы рухани жаңғыру мәселесіне орай, ежелден келе жатқан құндылықтарымызды сақтай отырып, қазіргі үнемі өзгеріп отыратын заман ағымында ұлттық келбетімізді жоғалтып алмау мәселесі де осы дәстүр тақырыбына қатысты деп ойлаймын. Халқымыздың басынан өткен талай нәубетке қарамастан, ұлттың санасынан өшпей, ұлттың діңгегі болып келе жатқан дәстүрлерімізді дәріптеуіміз қажет. Адамды рухани тәрбиелейтін, оның сыртқы сұлулығына ғана емес, ішкі рухына да әсер ететін— әр ұлттың бойына анасының сүтімен, әкесінің қанымен даритын ұлттық құндылықтар. Сондай ұлттық құндылықтарымыздың бірі дәстүр екенін дәлелдеу. Халық бойына сіңген құндылықтар ұмытылса, ұлпақтың толыққанды тұлға болып қалыптасуы мүмкін емес. Дәстүр дегеніміз, біздің таным-түсінігіміз бойынша, белгілі бір ұлтты құрайтын халықтың ата-бабаларының халық болып қалыптасу жолындағы бүкіл тіршілік тәжірибесінен сан ғасырлар бойы тірнектеп жинап, сұрыптау тезінен өткізіп, бір жүйеге келтіріп, қалыпқа түсірген өмір сүру заңы, яғни бүгінгі түсінікпен айтсақ, қатал тірліктің қағидаларынан қорытып, уақыттың өзі

бекітіп берген конституциясы. Оған басқа ұлттың ортақтығы жоқ. Оның бір ұлтқа тәуелденіп, “ұлттық дәстүр” деп аталуы да сол бір ғана ұлтқа тәндігінде, жалғыздығында. Белгілі бір ұлттың адамзат өркениетінің ортақ өрісіне шығып, дамып жетілуі де, құлдырап төмен кетуі де осы ұлт дәстүрінің сақталуы мен бұзылуына байланысты. Дәстүр бұзылған жерде халықтың халықтығы бұзылады. Дәстүрі сақталған елдің іргесі берік, мәртебесі биік. Дәстүр әр ұлттың әр азаматының бойына анасының сүтімен, атасының тәрбиесімен, ортасының өнегесімен дарып, санасына жазылып қалса сол ұлттың негізі берік болмақ. Бұл ретте оны, яғни ұлттық дәстүр белгілі бір суға шайылса да, желге мүжілсе де небір дауыл соққысына шыдап, құламауын қамтамасыз ететін ол сол ұлттың өзі. Дәстүр жоғалғанда ұлтта, халықта жойылады. Өйткені, кез келген ұлттың замана дауылына төтеп беріп, өмірдің ауыр иріміне түсіп кетпей, халықтық бірлігін, ұлттық тұтастығын сақтап қалуы үшін де ұлттық дәстүр сондай қажет. Кез келген ұлтты құрту үшін ең бірінші оның дәстүрін жойса ол ұлттың жойлғаны. Сонда дәстүр ол кез келеген ұлтты ұлт етіп отырған сол ұлттық құндылығы. Елімізді бөлшектеп, мемлекетсіздендіруге, тұтастығымыздан айырып, ұлтсыздандыруға, дәстүрімізді жойып, ұрпақты рухсыздандыруға, тарихи жадымызды өшіріп, мәңгүрттендіруге жол бермеуіміз қажет, ол үшін біз ұлттық дәстүрімізді ұмытпай ұрпақтан ұрпаққа жеткізуіміз керек. Адам өзі өлседе артқы ұрпағына өлмейтін құндылықтарды қалдыру, сол құндылықты ұрпақтан ұрпаққа ізгі мұра ретінде сақталып, өмірінде айрықша орын алатын құндылықтарының бірі дәстүр. Философиялық тұрғыдан дәстүрдің басты ерекшелігі оның жойылмауы, ұрпақтан ұрпаққа өшпей жалғасуы. Дәстүр не себепті мәңгі және ұрпақтан ұрпаққа жалғасып отырады, себебі әр ұлттық ұлтына тән басты құндылықтар және адам адамдық болмысын қалыптастыратын негізгі құндылықтар, ол осы дәстүрде. Дәстүрін жоғалтқан ұлт ол өзін жоғалтқан жұрт. Дәстүрін білмеген адам ол мәңгүрт. Ал мәңгүрттікке душар болған адам, адамдық болмысын жоғалтқан адам. Дәстүрді философиялық ұғым ретінде тануымыз, адамзат үшін өшпейтін, жойылмайтын, әр адамның санасына сәуле түсіретін және қоғамда белгілі көзқарас қалыптастыратын мұра ретінде тану.

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақ халқының салт дәстүрлері.-Алматы, 2010.-135 б.
2. Kazakh traditions and cusroms.-Almaty, 2010.-86, 161б.
3. Гердер И.Г. Идеи к философии истории человечества.- Москва: Наука, 1977-28 б.
4. Аристотель.Сочинения в четырех томах.4т. – Москва: Мысль, 1984.-592, б.
5. Вебер М. Избранные произведения. – Москва: Прогресс,1990.- 544 б.

ҰЛТТЫҚ ТАНЫМ ТҮСІНІКТЕГІ СЕНІМНІҢ ҚАЙНАР КӨЗДЕРІ

Шойынбаева Ф.Ә.

Астана қ., S-Galia87@mail.ru

«Сенім өмір тірегі. Сенімсіз өмір жоқ. Сенім өмір өзегі. Өзекті жан не Жаратушысына, не Адамға, не өзіне-өзі сенеді. Сенімсіздік адамды қауіпті жағдайға бастамақ, ол жамандықтың нышаны. Ешнәрсеге сенбейтін жан өзіне-өзі де сенбек емес. Сенімі жоқ адамның өмірде салмағы және орны жоқ. Ол тамыры тереңге кетпейтін қаңбақ сияқты, желдетіп жөңки бермек. Сенім тамырын тереңге салады» [1, 188б.] - деп академик Ғ.Есім айтып өткендей, сенім дегеніміз белгілі бір қоғамдағы уағыздалатын пікірлерге, нәрселерге берілу, олардың шындығын тексеру, я болмаса дәлелдеуді қажет етпеу. Алайда, бұл мақалада адамның адамға деген немесе өзіне деген сенімін емес, философияның негізгі мәселелерінің бірі болып саналатын дүниенің бастамасы жаратушыға немесе белгілі бір күшке деген сенімнің, яғни діни сенімнің қазақ қоғамындағы алатын орнын қарастырамыз.